

Zaterdag & Zondag

Bijlage van het

Rotterdams Dagblad

Wethouder Kombrink in vrolijker tijden: bezoek aan de Rotterdamse Museumnacht, een week geleden. Foto Rob Kammenga

De PvdA ligt groggy in de hoek. En begrijpt er niets van. Hoe kon dit gebeuren? Hans Kombrink, boegbeeld van de verloerde socialisten, probeert de Rotterdamse maartrevolutie uit te leggen.

'Dit zagen we voor het laatst in de jaren dertig'

Door Wessel Penning en Carel van der Velden

gemeenten (waar Fortuin niet meedeed) goed is gescoord en dat de partij 'maar' een zetel minder heeft dan in 1994.

Hoe komt dit?

„We praten over indrukken, want onderzoek naar de motieven van de Fortynstemmers is nog niet gedaan. Er is van links tot rechts verloren en er is één partij in staat geweest de winst naar zich toe te trekken. En het bijzondere: iedere partij heeft in zijn bolwerken het meest verloren. Daar zijn kiezers het meest op drift geraakt."

„Ik sprak van een 'unieke uitslag'. Van een 'effect à la Berlusconi'.

„Ik wil hier geen etiketten van racisme of fascisme oppakken, maar dit verschijnsel was voor het laatst in de jaren dertig van de vorige eeuw te zien. Ook toen werd over de hele breedte verlies geleden. Misschien is de parallel dat er een zoektocht gaande is naar een sterke man die durft te zeggen waar het op staat."

Hebben de Rotterdamse bestuurders wel opgelet? Had de Coolsingel de sentimenten van alle onvredestemmers niet voortijdig moeten herkennen?

„We kenden het verschijnsel, niet de omvang."

Kombrink noemt de 'vliegwieleffecten'. De plotselinge opkomst van Fortuin heeft alle ergernis over de verloerde, vuile, onveilige stad in stemmen omgezet. En hij somt op wat het antwoord van de gemeente was. Het cameratoezicht, de ondergrondse containers, het extra veegwerk.

Hij geeft toe dat het weinig heeft geholpen.

„Ik erger me ook aan de troep op straat. Tegen het gedrag van mensen die hun rotzooi gewoon op straat gooien, kan de overheid niet op.

Individueel gedrag van mensen is verdord moeilijk te sturen. Ook het cameratoezicht heeft geholpen, maar de criminaliteit heeft zich verplaatst. Criminaliteit is net als water. Het loopt naar de laagste plek."

„Politiek heeft niet de macht. Dat zullen Fortuin en zijn partijgenoten nog merken."

Hij noemt 11 september. Sinds die dag, meent Kombrink, combineren mensen alle problemen met de multiculturaliteit van de stad.

„Sinds die aanslagen in de VS leeft er in de stad een onbestemde dreiging dat er een onzichtbare vijand is. Dat heeft het veiligheidsgevoel aangetast. En het is bekend wanner revolutionaire plaatinden. In perioden van onzekerheid. Na zoets als 11 september bijvoor-

beeld. Een prima moment voor protestpartijen."

Er is ook een weerzin tegen wethouders. Zo iemand als u wordt hier intern wel gewaardeerd, maar de kiezers moeten niets van bestuurders als u hebben.

„Ik herken dat niet. Uiteraard wordt er niet gejuicht als je als wethouder ruimtelijke ordening bij een volkstuin met de mededeling komt dat er andere plannen voor het terrein zijn. Dat is geen leuke boodschap, maar later mocht ik wel spreken op een bijeenkomst van de volkstumbond. Verder had ik woensdag 8300 voorkeurstemmen."

„Er zijn andere dingen aan de hand. Het valt niet te ontkennen dat de stad de afgelopen vijfentwintig jaar een revolutie heeft beleefd. Rotterdam is steeds gekleurdere geworden en die verkleuring is stukje bij beetje opgeschoten in de richting van de tuinsteden."

Hij noemt de blanke man, de vijfplusser.

„Die heeft deze ontwikkeling als bedreigend ervaren. Kleine ergens, zoals rondhangende jongeren op straat, kunnen al genoeg zijn om dat gevoel te bevestigen. Ze herkenden op den duur de eigen buur niet meer. Fortuin speelt bewust in op die gevoelens. Uiteraard zonder oplossingen te bieden. Het opzeggen

van het vluchtelingenverdrag is onmogelijk. En als het wel zou kunnen, zou dat hoegegaan niets veranderen aan de situatie in Rotterdam."

Heeft de gevestigde Rotterdamse politiek last gehad van Paars? Er is veel ontrouw over het kabinet dat nog maar kort geleid zo succesvol leek.

„Personlijk heb ik me ook wel eens geërgerd. We hebben een lange periode van economische groei gekend, die her en der gepaard ging van een mateeloze persoonlijke verrukking, in de trant van halen, hebben en houden. Dat zie ik als de sociaaleconomische kant van de verklaring van het succes van het verhaal. Maar de VVD is nog veel sterker aangetast in zetels. Rechts ingehaald op het terrein van law and order."

Pim Fortuin was de afgelopen tijd niet van de televisie weg te slaan. Waarom heeft de PvdA niet Kok of Melkert van stal gehaald om Fortuin te bestrijden? Met alle respect, qua uitstraling en bekendheid vormden mensen als Els Kuiper geen partij voor hem.

„Wij zijn plaatselijke bestuurders. Het zit niet in onze aard om een beroep te doen op Den Haag. We ergeren ons juist aan de ontwikke-

ling dat de verkiezingsthema's steeds minder plaatselijk worden. De verkiezingen zouden over Rotterdam moeten gaan. Maar helaas, dat is niet aan de orde."

Gaat Hans Kombrink in de oppositionele raadsbankjes zitten? Weing Rotterdamers kunnen het zich voorstellen.

„Aan de beantwoording van die vraag ben ik nog helemaal niet toe. Ik maak me wel grote zorgen. De laatste jaren zijn we in geslaagd Rotterdam leuker, gezelliger en levendiger te maken. We staan op de kaart. Wat bevrucht er met deze culturele wederopbouw als Fortuin het voor het zeggen heeft? Je loopt het risico dat de beste ambtenaren weglopen. Of aan de dijk worden gezet, zoals in Utrecht is gebeurd. En wat doen de investeerders? Die maken ook pas op de plaats."

Pim Fortuin zal de opsomming van de bestuurlijke successen vast omschrijven als een uiting van zelfgenoegzaamheid. Borstklopperij van een bestuurder die meer voeling heeft met de culturele elite dan met de noden in de oude wijken.

„Ik stel me bescheiden op. Qua ego en zelfgenoegzaamheid is er in Rotterdam denk ik niemand die tegen Fortuin op kan."

ciale vernieuwing en verbetering van het culturele klimaat in de stad. Steeds meer kreeg de partij concurrentie van protestpartijen. Extrem-rechts snoepte in de jaren negentig al veel aanhang bij de partij weg.

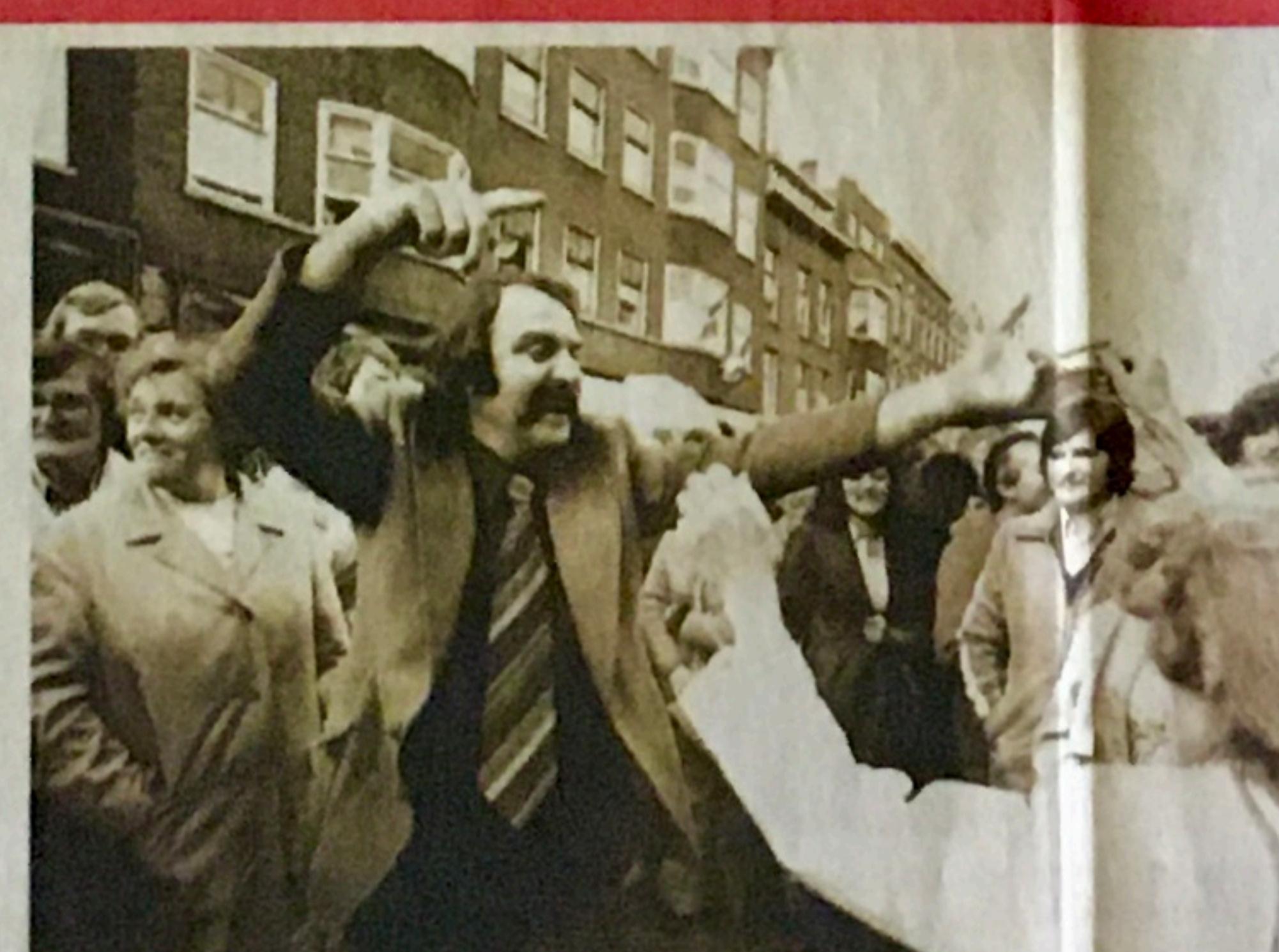
Een landelijk toenemende aversie tegen alles wat met het bestuur te maken had, werd in Rotterdam extra aangewakkerd door de affaire over het declaratiededrag van oud-burgemeester Bram Peper. Die snel om zich heengrijpende weerzin tegen bestuurders is aan de Rotterdamse PvdA niet ongemerkt voorbijgegaan. De glijvlucht werd in 1990 ingezet: van 24 zetels in de raad naar 18, 12 (1994), 15 (1998) en nu dan 11. Eigenlijk was het dat jaar al de vraag wie er als de grootste uit de bus zou komen: Partij van de Arbeid of VVD met 9 zetels. Totdat Leeftbaar Rotterdam aan de verkiezingen ging meedoen.

Randgemeenten

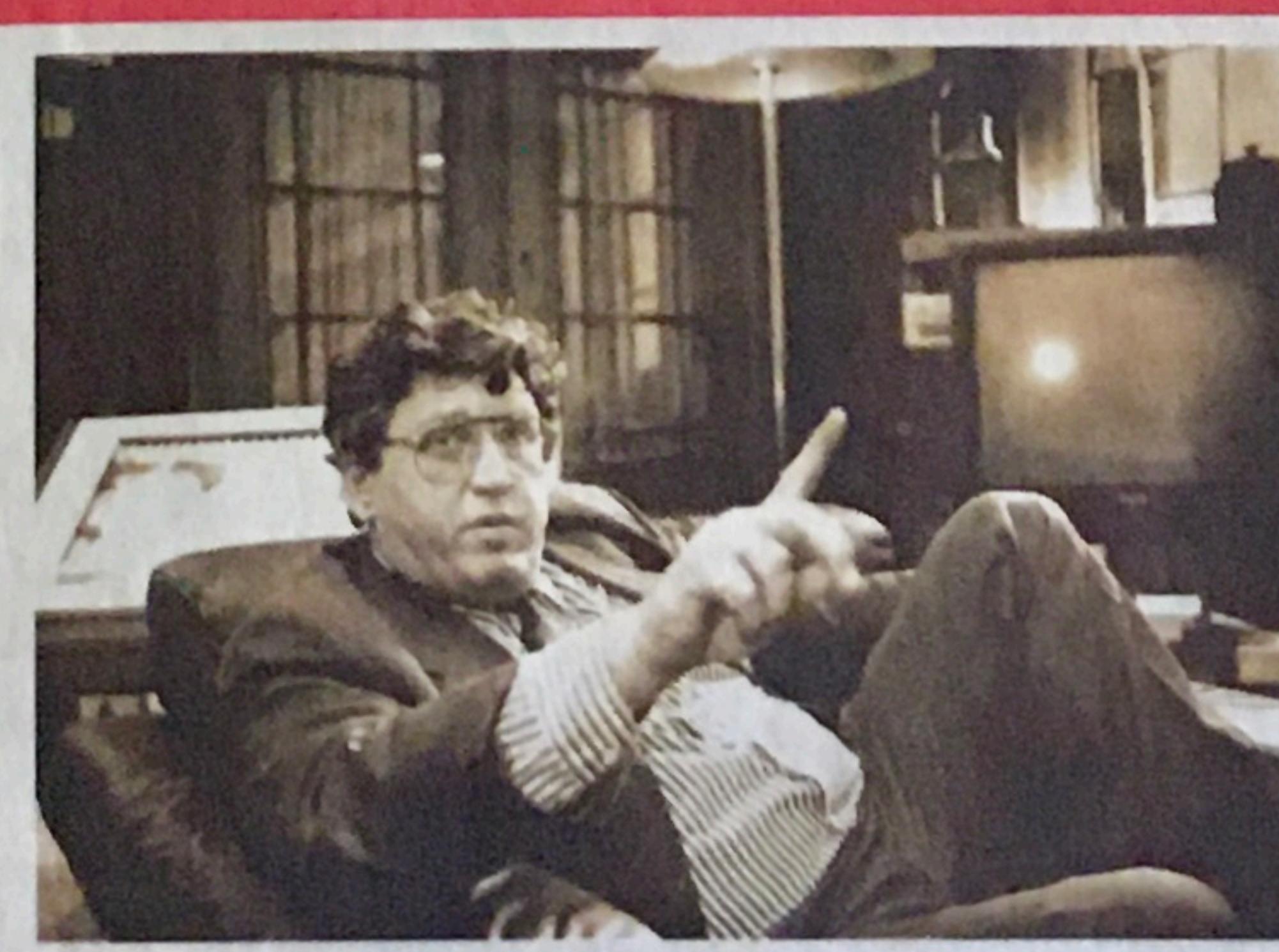
„We hebben in het verleden een grote fout gemaakt," constateert Van der Pol. „We hebben het thema van inburgering volledig verwaarloosd. We hebben de mond vol van een multiculturele samenleving, maar vooral ouderen voelen zich vreemdeling in eigen stad. En verder is het 't normale verloop. Arbeiders zijn naar betere woningen getrokken. De uittocht naar de randgemeenten rond Rotterdam."

„De PvdA kan niet meer op de traditionele achterban steunen," constateert stadhistoricus Paul van de Laar. „Idealen lijken in deze tijd minder belangrijk. Belangengroeperingen winnen aan betekenis. Het is een tendens die al een tijdje gaande is. De rode stad Rotterdam... het was eigenlijk al een rode stad af."

Afscheid van het rode bolwerk

André van der Louw, personificatie van de Rotterdamse PvdA in de jaren zeventig en als burgemeester mateeloos populair. Archieffoto Rotterdams Dagblad

Bram Peper raakte na zijn afscheid als burgemeester verstrikt in een declaratie-affaire. Archieffoto Rotterdams Dagblad

Tientallen jaren lang was de Partij van de Arbeid de grootste partij in Rotterdam. Tot 6 maart 2002. Voor het eerst moet de PvdA in de raadszaal een grotere partij naast zich dulden. De te-loorgang van het rode bolwerk lijkt compleet.

Door Ben Maandag

Henk van der Pols slakte een enorme vloek, toen hij woensdagavond terugkwam van een dagje stembureau, de voordeur openzwaaide en zijn vrouw verwelkomde. „Heb ik maar daar nou zestienvier jaar lang te pletter voor gevrekeld?"

Van der Pols was pijnlijdig. Jarenlang zat hij voor de Partij van de Arbeid in de gemeenteraad. Jarenlang was hij voor die partij wethouder van de grootste havenstad ter wereld. Jarenlang heeft hij zich voor de partij ingezet, in voor-en tegenspoed.

En nu dit. De Partij van de Arbeid is de grootste niet meer in Rotterdam. Aan een bijna vanzelfsprekende hegemonie, die inzette direct na de Tweede Wereldoorlog, kwam woensdag een einde. Voor het eerst in de naoorlogse geschiedenis moet de sociaal-democraten een grotere partij naast zich dulden in de statige stoelen van de raadszaal.

„We hebben toch bepaalde dingen verkeerd gedaan," zegt de oud-wethouder. „Vooral de oudere Rotterdamers, mensen die van oudsher dachten dat dit de partij was die hun belangen behartigde, hebben met de Partij van de Arbeid afgerekend. Juist daar hebben we enorm verlies geleden." Waar ging het mis? Toen de oorlog eindelijk voorbij was en de SDAP als PvdA terug-

keerde op het politieke toneel, was er geen vuilte aan de lucht. Arbeidersstad Rotterdam, waar de haven de grootste werkgever was, koos massaal voor de nieuwe sociaal-democratische partij, die in de oorlog zo verminkt stond er weer bovenop moet helpen. De Rotterdamse sociaal-democratische traditie was imposant. De erfenis van voorman Hendrik Spiekman, als schoenmakerszoon uit Sappemeer in 1896 naar Rotterdam gekomen en in 1901 de eerste socialist in de gemeenteraad, werd verder uitgewerkt door voorvarende wethouders als Heijkoop, De Zeeuw en Brautigam. Het waren tijden waarin de SDAP gemakkelijk zo'n veertig procent van het electoraat voor zich wist te winnen. Hard werd er gewerkt aan verbetering van de maatschappij. Heijkoop werd de volksbuurvasthouder bij uitstek. Hij experimenteerde met goedkopere woningen voor arbeiders, complexen van revolutionaire betonwoningen, zoals de Kiefhoek in Rotterdam-Zuid.

Harmonie

Op die illustere basis kon de partij die de oorlog verder bouwen. Voor uitbundigheid was daarbij geen ruimte. De wederopbouw dwong tot streng in acht genomen harmonie. De PvdA mocht dan veruit de grootste partij zijn, voor de politieke vrede en de noodzakelijke daadkracht was een zo breed mogelijk samengesteld college van besturen en wethouders het

meest gewenst. De PvdA leverde doorgaans drie wethouders die terzijde werden gestaan door ambtenaren van ARP, KVP en VVD.

Herstel van de samenleving en van de stad stond van voorop. De verzuiling beleeft zijn hoogtijdagen, ook in Rotterdam, waar elke politieke richting nog zijn eigen dagblad had. Er moet gewerkt worden: vele duizenden woningzoekenden moesten aan huisvesting worden geholpen. In vijftien jaar kwamen er 55.000 woningen bij voor Rotterdammers, die openens alom in twijfel getrokken. De veran-

deringen konden ook in Rotterdam niet uitbliven: in het begin van de jaren zeventig deed het aanstormende PvdA-raadslid Menting het college af als een 'lachspiegel-college'.

Programcollege

Het was de opmaat voor de vorming van een links programcollege, waarmee de linkervleugel van de PvdA een grote overwinning vierde. Links zou het voorstaan zelf wel regelen. Terwijl Wim Thomassen, prototype van de 'regentesse' PvdA-wijze van besturen en nauwelijks was uitgezwaaid,

een landelijk boegbeeld van de vernieuwing van de Partij van de Arbeid, André van der Louw, als burgemeester was binnengehaald, traden er in 1974 acht wethouders aan, van wie alleen Jan van der Ploeg wethouderservaring had.

Liberalen en confessionelen stonden buiten spel en keken tandenknarsend toe hoe de verbeelding aan de macht was. Het was het hoogtepunt van de PvdA-heerschappij in Rotterdam. Besloten werd op 1 mei 1975 de rode vlag op de toren van het stadhuis te laten wapperen. „Het college het vlagbesluit weer introk."

Het meerderheidscollege held het tot in de jaren tachtig vol. De seer in de raad was grimmig. Tot wederzijdse banvloeken eindelijk werden opgeheven. De PvdA bleef de dominante factor. Natuurlijk werd serieus werk gemaakt van stadsvernieuwing, so-

ok solidair zijn met de arbeiders die Rotterdam zijn gezicht en zijn welvaart hadden bezorgd," schrijft historicus Paul van de Laar in 'Stad van formaat'. „Bij een groot aantal burgers bestond daar geen begrip voor, zodat het college het vlagbesluit weer introk."

De PvdA kan niet meer op de traditionele achterban steunen," constateert stadhistoricus Paul van de Laar. „Idealen lijken in deze tijd minder belangrijk. Belangengroeperingen winnen aan betekenis. Het is een tendens die al een tijdje gaande is. De rode stad Rotterdam... het was eigenlijk al een rode stad af."